

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลของการให้สุขศึกษาต่อการควบคุมป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการเกษตร เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Operations research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ดำเนินการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามแนวทางการสาธารณสุขมูลฐาน และวิเคราะห์ความแตกต่างของความรู้และการปฏิบัติ ก่อนและหลังให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรบ้านห้อม อำเภอหาดทรายฝน แขวงกำแพงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 200 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือแบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบความรู้ เกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งปรับปรุงมาจากของ เพ็ญศรี รักผกแก้ว การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSSPC+ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มัชยฐาน และการทดสอบ Paired-t-test ผลการศึกษามีดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 92.5 กลุ่มอายุ 31-45 ปี ร้อยละ 60.5 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 59.5 สถานภาพสมรสแต่งงานและอยู่กับครอบครัว ร้อยละ 99.0 และมีฐานะพอกินพอใช้ ร้อยละ 97.0

2. ลักษณะทั่วไปของการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารกำจัดแมลงและสารกำจัดวัชพืช ลักษณะการใช้จะใช้ในจำนวนหลาย ๆ กลุ่ม และกลุ่มละหลาย ๆ ยี่ห้อ กลุ่มสารกำจัดแมลงที่ใช้ ได้แก่ ออร์กาโนฟอสเฟต ออร์กาโนคลอรีน ไพรีทรอยด์ และคาร์บาเมท หากจำแนกตามยี่ห้อหรือชื่อการค้า พบว่าร้อยละ 92.0 ของเกษตรกรที่ใช้ ออร์กาโนฟอสเฟตในแต่ละรายใช้ในจำนวน 1 - 6 ยี่ห้อ ร้อยละ 60.0 ที่ใช้ออร์กาโนคลอรีน (ส่วนใหญ่ใช้เพียง 1 ยี่ห้อ คือ ดีโอดาน) ร้อยละ 29.0 ที่ใช้ไพรีทรอยด์ (1 - 4 ยี่ห้อ) ร้อยละ 30.0 ที่ใช้คาร์บาเมท (1 ยี่ห้อ) และร้อยละ 3.0 ที่ใช้สารกำจัดวัชพืช (พาราควอท) สำหรับระยะเวลาการสัมผัสสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรใช้ติดต่อกันมานานเฉลี่ย 7 - 8 ปี ในรอบปีมีการฉีดพ่นเฉลี่ย 12 ครั้ง ในแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาเฉลี่ย 3 วัน ในแต่ละวันของการฉีดพ่นใช้เวลาเฉลี่ย 6 ชั่วโมง สำหรับเดือนที่มีการฉีดพ่นบ่อยที่สุดคือเดือนสิงหาคม ร้อยละ 48.0 หรือแบ่งตามช่วงที่มีการฉีดพ่นบ่อยครั้งที่สุดออกเป็น 2 ช่วง คือเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ และเดือนสิงหาคมถึงกันยายน

การได้รับข่าวสารและความรู้ พบว่าร้อยละ 46.9 ได้รับจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล ร้อยละ 28.2 ได้รับจากวิทยุและทีวี ส่วนการได้รับคำแนะนำในการเลือกใช้ ร้อยละ 48.0 ได้รับจากวิทยุและทีวี ร้อยละ 32.0 ได้รับจากเพื่อนบ้าน ร้อยละ 14.0 ได้รับจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเกษตร ร้อยละ 6 ได้รับจากร้านค้า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 95.0 ชี้แจงข้อสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชจากร้านประจำที่จำหน่ายอยู่ที่ท้องตลาด

3. พฤติกรรมสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

เกษตรกรเคยมีประสบการณ์ในการแพ้พิษสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 86.0 มีการนำอาหารไปรับประทานที่ไร่ ร้อยละ 70.0 ต้มน้ำที่เก็บไว้ที่ไร่ ร้อยละ 69.0 มีการสูบบุหรี่ระหว่างปฏิบัติงานร้อยละ 59.5 นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความเชื่อว่าการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพื่อป้องกันลวงหน้าสามารถป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้ร้อยละ 80.5 มีการผสมในอัตราส่วนที่มากเกินไปกว่าฉลากกำหนดร้อยละ 91.5 ด้วยเหตุผลที่ว่าสามารถทำให้แมลงหรือหนอนตายเร็วขึ้น ร้อยละ 71.6 สำหรับการแต่งกายที่มีการปกปิดมิดชิดที่ยังเป็นปัญหา ได้แก่ ไม่สวมชุดป้องกันอันตราย ไม่สวมถุงมือ ไม่สวมหน้ากาก และไม่ใส่รองเท้านิรภัย ร้อยละ 90.0 86.0 84.0 และ 44.5 ตามลำดับ ด้วยเหตุผลที่ไม่ใช้เนื่องจากราคาแพง ไม่คุ้นเคย จำคาญ และคิดว่าเป็นสิ่งไม่จำเป็น

4. เกี่ยวกับความรู้ของเกษตรกร พบว่า ก่อนให้สุศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่มีคะแนนความรู้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ร้อยละ 55.5 หลังให้สุศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง 43.5 คะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังให้สุศึกษา เท่ากับ 9.18 และ 12.26 ตามลำดับ (จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน) เมื่อทดสอบความแตกต่างพบว่า หลังให้สุศึกษาเกษตรกรมีคะแนนความรู้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$)

5. เกี่ยวกับการปฏิบัติตนก่อนและหลังดำเนินการควบคุมป้องกันอันตราย

ก่อนให้สุศึกษาคะแนนการปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำร้อยละ 82.5 แต่หลังให้สุศึกษาคะแนนการปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ระดับสูง ร้อยละ 75.5 โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังเท่ากับ 31.25 และ 58.28 ตามลำดับ (จากคะแนนเต็ม 69 คะแนน) เมื่อทดสอบความแตกต่างพบว่าหลังให้สุศึกษา เกษตรกรมีคะแนนการปฏิบัติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$)

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา การได้รับอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกร ตัวอย่างพบว่า เคยมีประสบการณ์แพ้พิษสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร้อยละ 86.0 ซึ่งเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากการทำหน้าที่ในการฉีดพ่นสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในครอบครัว เป็นหน้าที่ของเพศชายมากกว่าเพศหญิง (บุญส่ง ปิ่นพานิช. 2534, 14 : 25-41) ทั้งนี้ สอดคล้องกับสถานการณ์การได้รับพิษสาร กำจัดแมลงถึงร้อยละ 73.8 และเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง (อรพรรณ์ เมธาติลกุลกุล. 2534 : 815) หากพิจารณาประสบการณ์แพ้พิษในการศึกษาครั้งนี้ร่วมกับข้อมูลจากรายงานสถิติผู้ได้รับพิษที่มีการศึกษาไว้ คงจะต้องพิจารณาความเป็นมาของข้อมูลโดยละเอียด กล่าวคือ สถิตินี้ได้จากการรวบรวมข้อมูลจากสถานบริการของรัฐ ซึ่งเป็นผู้ป่วยที่มาด้วยอาการเฉียบพลัน สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการฆ่าตัวตายและการประกอบอาชีพถึงแม้ว่าอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรก็ตาม หาก พิจารณาแยกตามสาเหตุพบว่า สาเหตุจากการฆ่าตัวตาย มากกว่า สาเหตุจากการประกอบอาชีพและเพศหญิง ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการฆ่าตัวตายมากกว่าเพศชาย ส่วนสาเหตุอื่น ๆ เพศชายได้รับอันตรายมากกว่าเพศหญิง และข้อมูลดังกล่าว เป็นการคิดสัดส่วนของผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั้งหมดต่อผู้ป่วยที่มารับบริการที่สถานบริการทั้งหมด (Intentional poisoning) โดยมีได้พิจารณาเฉพาะกลุ่มสาเหตุของการได้รับพิษ และตามกลุ่มการประกอบอาชีพทางการเกษตร (Occupational poisoning) (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2528) ฉะนั้น อัตราป่วยและอัตราตายดังกล่าว อาจจะใช้พิจารณาความรุนแรงของการได้รับพิษสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชจากการประกอบอาชีพได้ไม่ชัดเจน สำหรับผลการศึกษาผู้ได้รับพิษจากสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในครั้งนี้ อาจสะท้อนสภาพความรุนแรงของปัญหาได้บ้าง โดยพิจารณาร่วมกับสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรเลือกใช้ ได้แก่ กลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต ออร์กาโนคลอรีน ไพรีทรอยด์ และคาร์บาเมท ส่วนสารกำจัดวัชพืช ได้แก่ พาราควอต รายงานสถิติผู้ได้รับพิษสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ผ่านมาที่พบว่าสารเหล่านี้ เป็นสารที่ก่อให้เกิดพิษ (นรังสันต์ ฝักรกิจ และคณะ : 2534) โดยเฉพาะออร์กาโนฟอสเฟต ถ้ามีสะสมไว้ในร่างกายมากในระดับหนึ่งแล้วจะก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบประสาท ระบบกล้ามเนื้อ ระบบสมองและการทำงานของตับและไต ส่วนออร์กาโนคลอรีน เป็นสารที่มีฤทธิ์ตกค้างนานทั้งในร่างกายและในธรรมชาติ เป็นผลให้เกษตรกรและผู้บริโภคอาจได้รับพิษจากสารดังกล่าวจากธรรมชาติ เช่น ทางดิน ทางน้ำ ทางห่วงโซ่อาหาร (Food chain) ร่วมด้วย (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2532) ดังนั้นแนวโน้มที่เกษตรกรจะได้รับพิษจากสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้จึงมีความเป็นไปได้สูง เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีการเลือกใช้ในงานหลาย ๆ ยี่ห้อ เช่น กลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต มีผู้ใช้ในจำนวน 1 - 6 ยี่ห้อ อาจทำให้เกษตรกรมีปัญหาในการเลือกใช้สารโดย

ไม่ทราบว่าเป็นสารตัวเดียวกัน ส่งผลไปถึงปัญหาแมลงต้อยยา ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองทางเศรษฐกิจ และมีโอกาสสัมผัสสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น และระยะเวลาในการสัมผัสสารพบว่า เป็นระยะเวลาดำเนินการค่อนข้างนาน เนื่องมาจากการปลูพืชหลายชนิดหมุนเวียนไปตลอดทั้งปี และมีความจำเป็นที่ต้องใช้สารเพื่อเพิ่มผลผลิตและรักษาคุณภาพ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมการใช้สารไม่ถูกต้อง เช่น มีการผสมสารในอัตราส่วนที่มากกว่าฉลากกำหนด ด้วยเหตุผลที่ว่าสามารถกำจัดแมลงหรือหนอนให้ตายเร็วขึ้น ทำให้พืชเจริญเติบโตเร็วและสามารถเว้นช่วงได้นาน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สิ่งป้องกันอันตราย โดยเฉพาะการใช้ถุงมือ หน้ากาก รองเท้าบูท และเสื้อชุดป้องกันอันตราย ซึ่งการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น เป็นสิ่งที่ทราบกันดีว่าควรปฏิบัติอย่างไร แต่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ โดยให้เหตุผลว่าค่าใช้จ่ายสูง ไม่คุ้มแคयर็อบอ้าว และคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น จากการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติพบว่า เหตุผลที่สำคัญ คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ หรือค่าใช้จ่ายสูง เช่น หน้ากากชนิดที่มีไส้กรอง แม้ว่า ประสิทธิภาพในการใช้งานจะสูง แต่ราคาแพงเกินความสามารถของเกษตรกรจะจัดหาได้ หน้ากากราคาอันละ 3,500 กีบ - 12,000 กีบ หรือเท่ากับ 125 - 430 บาท ส่วนไส้กรองราคาอันละ 3,500 กีบ เท่ากับ 125 บาท และไม่มีจำหน่าย ในพื้นที่ที่ศึกษา รวมถึงพื้นที่อื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้ อาจจะเป็นเนื่องจากการขาดการสนับสนุนให้มีการใช้ในการเกษตร ในขณะเดียวกันการใช้ หน้ากากชนิดพองน้ำธรรมดาหรือผ้าปิดปาก จมูก ก่อให้เกิดความรำคาญ ร็อบอ้าว หรือเสื้อชุดป้องกันอันตรายฯ ที่จัดให้ทดลองยืมใช้มีราคาแพง (ชุดละ 8,400 - 14,000 กีบ ประมาณ 300 - 500 บาท เมื่อเทียบกับการใช้งานได้ประมาณ 8 - 10 ครั้ง เกษตรกรเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลือง โดยใช้เหตุ ซึ่งมีความจำเป็นในการใช้เงินในการลงทุนและการดำรงชีพมากกว่า รองลงมาคือ ความไม่คุ้นเคย ในส่วนนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมานาน เช่น การใส่ถุงมือ รองเท้าบูท ผ้าปิดปากปิดจมูก รวมทั้งความเชื่อผิด ๆ ที่สร้างสมมากับประสบการณ์ของเกษตรกร เช่น การแก้ไขแมลงต้อยยาโดยการผสมมากกว่า 1 ชนิด หรือ มากกว่าอัตราส่วนที่กำหนด สุดท้ายคือ ความไม่รู้และไม่ตระหนัก เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตาม ประกอบกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เป็นไปอย่างอิสระและสะดวกในการซื้อหา เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้บริการจากร้านประจำตำบลหรือร้านฯ และเกษตรกรบางส่วนใช้บริการจากรถเร่ขายฯ เพียงอย่างเดียว ซึ่งอาจได้รับบริการสารที่ต่อคุณภาพและได้รับคำแนะนำที่ไม่ถูกต้อง ส่วนพฤติกรรมที่เกิดจากความไม่รู้และไม่ตระหนัก กล่าวคือ มีการนำอาหารไปรับประทานที่ไร่ใกล้บริเวณฉีดพ่น มีการเก็บกักน้ำไว้ดื่ม-ใช้ที่ไร่ ในส่วนนี้อาจได้รับการปนเปื้อนสารเข้าไปกับน้ำและอาหารได้ พฤติกรรมเหล่านี้ คล้ายคลึงกับการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ผ่านมา (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่, 2534) ดังนั้น ในการลดอันตรายที่เกิดกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ควรเน้นเรื่องการใช้สารและการป้องกันอันตรายที่ถูกต้อง อีกทั้ง ควรเพิ่มความตระหนักถึง

อันตรายที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้จำหน่าย เพื่อจะได้แนะนำถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร (ลูกค้า) ต่อไปอย่างไรก็ตามก็การศึกษาพบว่า แหล่งข่าวสารความรู้ที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกรคือ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล หากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลให้ความสำคัญเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในชุมชนที่เกี่ยวข้องและกลุ่มผู้จำหน่าย ซึ่งเกษตรกรบ้านหม่อม มีร้านค้าประจำที่เป็นแหล่งบริการสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร้านใหญ่ ๆ 1 - 2 ร้าน แล้วร่วมกันถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมี ประเภทและชนิดของสารเคมี รวมทั้งอันตรายที่เกิดกับสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โอกาสที่เกษตรกรจะเสี่ยงต่อการสัมผัสสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เป็นอันตรายคงลดน้อยลงได้

เมื่อดำเนินการให้สุศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามแนวทางการสาธารณสุขมูลฐาน แล้วประเมินความรู้และการปฏิบัติ พบว่าก่อนให้สุศึกษาเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการใช้และป้องกันอันตรายของ เกษตรกรอยู่ในเกณฑ์ต่ำ แต่หลังการดำเนินการให้สุศึกษาแล้ว พบว่าเกษตรกรมีความรู้สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การปฏิบัติพบว่า ก่อนให้สุศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ต่ำ หลังจากดำเนินการให้สุศึกษาแล้ว เกษตรกรมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์สูง เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนการปฏิบัติก่อนและหลังการดำเนินการให้สุศึกษาแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$)

ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นผลมาจากการที่เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ตามแนวทางของการสาธารณสุขมูลฐาน โดยให้เกษตรกรอาสาสมัครในหมู่บ้าน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แนะนำ ตักเตือน และเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช จึงมีผลให้เกษตรกรเกิดความสนใจและกระตุ้นให้เกิดทัศนคติที่ดี เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความตั้งใจใฝ่ปฏิบัติ (Behavior intention) นั้นหมายถึง การที่บุคคลจะเรียนรู้หรือปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติและความเชื่อของบุคคลนั้นที่มีต่อสิ่งนั้น อีกทั้งสิ่งแวดล้อมและอำนาจทางสังคม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุคคลมีผลต่อบุคคลอื่น เช่นการให้ความรู้ การใช้และสาธิตชุดป้องกันอันตราย การทำงานของกลุ่มเกษตรกรอาสาสมัคร ทำให้เกษตรกรทั่วไปเกิดความพอใจและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ยอมรับสิ่งกระตุ้นตามทฤษฎีการปฏิบัติตามเหตุผล ของ Fishbein and Ajzen (ประภาณี สุวรรณ, สว่างสุวรรณ. 2534 : 119-159) หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติเป็นรายบุคคล จะสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ Redman ในส่วนของการเรียนรู้ทางเจตคติ (Attitude Learning) เป็นการเรียนรู้ทางอารมณ์ที่มีผลต่อการเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ชอบหรือไม่ชอบ โดยการกำหนดคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นขึ้น การเรียนรู้ประเภทนี้จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการไม่ชอบเป็นชอบ และการเรียนรู้ทักษะในการปฏิบัติ (Learning of Psychomotor)

เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะหรือความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่แสดงออกมา (Redman Babarak. 1976 : 92-98)

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ก่อนให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรมีการใช้เคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งถ้าหากไม่มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ต่อไปประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จะประสบปัญหาอันตรายจากสารเคมีที่ใช้ในทางเกษตร โดยจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้ที่หน้าที่เกี่ยวข้องควรจะตระหนักถึงปัญหา และหามาตรการในการป้องกันควบคุมอันตรายจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยเร่งด่วน วิธีการที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาก็ได้เหมาะสมกับประเทศกำลังพัฒนา คือ การให้สุขศึกษาตามแนวทางของการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากในประเทศไทย และองค์การอนามัยโลก ได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นำมาใช้พัฒนาการสาธารณสุขของประเทศ เพื่อให้บรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี ค.ศ. 2000 และจากผลการศึกษาครั้งนี้ หลังจากที่ให้สุขศึกษาแก่เกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามแนวคิดของการสาธารณสุขมูลฐานแล้ว พบว่าเกษตรกรมีความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นที่ชัดเจนว่า แนวคิดของการสาธารณสุขมูลฐานนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนั้น ควรที่จะมีการนำแนวคิดของการสาธารณสุขมูลฐาน มาประยุกต์ใช้พัฒนาการสาธารณสุขของประเทศในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสุขศึกษาประชาสัมพันธ์ การอนามัยแม่และเด็กและวางแผนครอบครัว การควบคุมโรคประจำถิ่น การสุขาภิบาลและจัดหาน้ำสะอาด การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การส่งเสริมโภชนาการ การจัดหายาที่จำเป็นไว้ใช้ในหมู่บ้าน การทันตสาธารณสุข การส่งเสริมสุขภาพจิตชุมชน การป้องกันอุบัติเหตุ อุบัติภัย และโรคไม่ติดต่อ การคุ้มครองผู้บริโภค และการป้องกันและแก้ไขมลภาวะสิ่งแวดล้อม ซึ่งควรจะนำรูปแบบการสาธารณสุขมูลฐานของประเทศไทย มาประยุกต์ใช้ในประเทศลาว ทั้งนี้เพราะ มีลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งประเทศไทยมีประสบการณ์ในด้านการสาธารณสุขมูลฐานมาแล้ว เป็นเวลากว่า 15 ปี จึงสามารถนำเอาแนวทางที่ประสบผลสำเร็จมาใช้ได้โดยไม่ต้องมีการลองผิดลองถูกซึ่งจะเป็นการเสียเวลาและทรัพยากรโดยไม่จำเป็น

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1. เจ้าหน้าที่การเกษตร ควรทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำในการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากความหลากหลายของประเภทและยี่ห้อของสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสม
2. จำเป็นต้องมีหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เป็นการเผยแพร่ความรู้ทางเสียงตามสายในหมู่บ้านให้แก่เกษตรกร
3. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงสาธารณสุข โดยเกษตรอำเภอ และสาธารณสุขอำเภอควรมีการส่งเสริมสนับสนุนความรู้ เกี่ยวกับการใช้และการป้องกันอันตรายในการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ การเลือกใช้สารเคมี การผสมสารเคมี การแก้ไขเมื่อแมลงดื้อยา การกำจัดภาชนะบรรจุและวัตถุมีพิษ การเข้าสู่ร่างกายของสารเคมี โดยถ่ายทอดผ่านกลุ่มผู้จำหน่าย
4. การพิจารณาใช้รูปแบบการให้ความรู้แก่เกษตรกร ควรทำการศึกษาชุมชนก่อน เพื่อทราบสาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางการแก้ไขได้ถูกต้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของชุมชนซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและประหยัดงบประมาณ
5. ควรสนับสนุนให้ใช้วิธีการให้สุขศึกษา เกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามแนวทางการสาธารณสุขมูลฐาน ในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ที่คล้ายคลึงกัน

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปด้วย โดยนำเอาทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ใช้ในการกำหนดรูปแบบการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง
2. ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตอุปกรณ์ป้องกันอันตราย จากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศ โดยมีต้นทุนการผลิตต่ำและสะดวกต่อการนำไปใช้
3. ศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ อากาศ ในบริเวณที่มีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างหนาแน่น และมีการตรวจสอบสภาพของเกษตรกรทางห้องปฏิบัติการเพื่อเป็นการยืนยัน ผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างแท้จริง
4. ควรศึกษาทดลองใช้กลวิธีการสาธารณสุขมูลฐาน ในกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น